

Η καποχή ως αντικείμενο διδασκαλίας Παιδαγωγικές αρχές και διδακτική μεθοδολογία

Άγγελος Παληκίδης

Επίκουρος Καθηγητής Διδακτικής της Ιστορίας, Δ.Π.Θ.

Μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής ΠΣ Ιστορίας,

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η νέα Διδακτική της Ιστορίας

- Η νέα Διδακτική της Ιστορίας είναι σήμερα ένα διεπιστημονικό πεδίο που διεμβολίζει την παραδοσιακή διδακτολογική συνταγογραφία.
- Διευρύνει τους θεωρητικούς και μεθοδολογικούς ορίζοντες του μαθήματος με νέες εννοιολογήσεις που αφορούν στην ιστορική σκέψη και συνείδηση, στη μνήμη και το τραύμα, στη δημόσια ιστορία, στην τοπική και προφορική ιστορία, στο μουσείο και τα ποικίλα ανθρωπογενή περιβάλλοντα.
- Εγκαινιάζει στο επίπεδο της εκπαίδευσης έναν γόνιμο διάλογο ανάμεσα στην Εκπαίδευση, την Ιστορία και τις Κοινωνικές Επιστήμες, αλλά και όντας η πιο θεσμική έκφραση της Δημόσιας Ιστορίας, θέλει να κάνει το μάθημα της Ιστορίας σημείο γόνιμης συνάντησης ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν.

Η νέα Διδακτική της Ιστορίας

- ❑ Επαγγέλλεται μια ριζικά νέα αντίληψη για τον ρόλο της ιστορικής εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνίες.
- ❑ Μετατοπίζει την έμφαση από την ιστορική γνώση-πληροφορία στην ιστορική σκέψη, ενώ προτάσσει στη σκοποθεσία της τον κριτικό γραμματισμό και τις αξιακές διαστάσεις του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας· αυτό το πλαίσιο απαιτεί εκ των πραγμάτων αλλαγές όχι μόνο στη διδακτική μεθοδολογία, αλλά και στα περιεχόμενα και στην αξιολόγηση.
- ❑ Απαιτεί από τον εκπαιδευτικό να αναμετρηθεί με εδραιωμένες αντιλήψεις, εδραιωμένες στο μυαλό το δικό του και των μαθητών του, οι οποίες απειλούν να ακυρώσουν εν τη γενέσει του κάθε ανανεωτικό εγχείρημα,

Ιστορική συνείδηση

εμπεδωμένα ιστορικά αξιώματα και εξηγητικά σχήματα για το παρελθόν ικανά να ανατρέψουν κάθε ανανεωτικό εγχείρημα

N:OW

1.
Παροντισμός

Ιστορική συνείδηση

εμπεδωμένα ιστορικά αξιώματα και εξηγητικά σχήματα για το παρελθόν ικανά να ανατρέψουν κάθε ανανεωτικό εγχείρημα

2.

Ο μύθος της
εθνοπολιτισμικής
ομοιογένειας των
κοινωνιών του
παρελθόντος

Ιστορική συνείδηση

εμπεδωμένα ιστορικά αξιώματα και εξηγητικά σχήματα για το παρελθόν ικανά να ανατρέψουν κάθε ανανεωτικό εγχείρημα

3.

Η βία και η αδικία
ως καταστατικές
αρχές της
ανθρώπινης
φύσης και ως
κινητήριες
δυνάμεις της
εξέλιξης των
κοινωνιών

Ιστορική συνείδηση

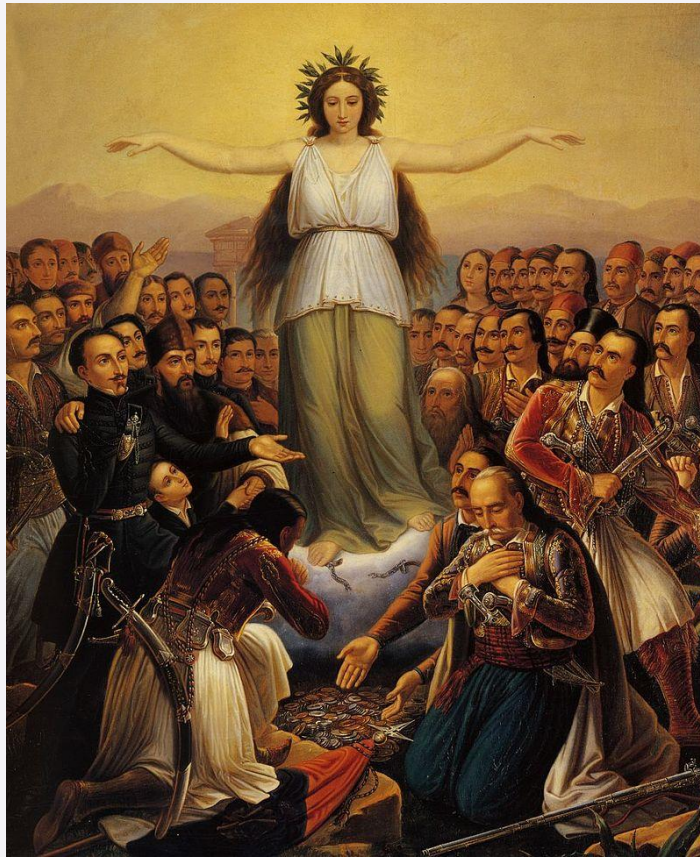
εμπεδωμένα ιστορικά αξιώματα και εξηγητικά σχήματα για το παρελθόν ικανά να ανατρέψουν κάθε ανανεωτικό εγχείρημα

4.
Εθνοκεντρισμός
στη σχολική
ιστορία

Ιστορική συνείδηση

εμπεδωμένα ιστορικά αξιώματα και εξηγητικά σχήματα για το παρελθόν ικανά να ανατρέψουν κάθε ανανεωτικό εγχείρημα

5.

Η σχολική
ιστορία ως
θεραπαινίδα του
«εθνικού
συμφέροντος»

Μια ευνοϊκή συγκυρία (;)

Το νέο Π.Σ. Ιστορίας και το πρόγραμμα «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα»

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά:

1. Κοινές αρχές σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες
2. Ελευθερία επιλογών στον/στην εκπαιδευτικό
3. Συνομιλία του παρόντος με το παρελθόν

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

4. Γεφύρωση της απόστασης ανάμεσα στην ακαδημαϊκή και τη σχολική ιστορία
5. Ανάδειξη των πολλαπλών όψεων του ιστορικού παρελθόντος
6. Πρόκριση της ιστορικής σκέψης και της κριτικής ιστορικής συνείδησης αντί της στείρας απομνημόνευσης ανούσιων ιστορικών πληροφοριών

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

7. Καλλιέργεια δημοκρατικής συνείδησης – εμπέδωση δημοκρατικής κουλτούρας μέσα από τη διδασκαλία της ιστορίας.

• «Ιστορία διδάσκουμε επίσης για να καλλιεργήσουμε τη δημοκρατική συνείδηση, ενθαρρύνοντας τον πλουραλισμό των απόψεων, τον διάλογο και την αλληλεπίδραση, αμφισβητώντας την αυθεντία και αποκηρύσσοντας τη δογματική μοναδικότητα της ιστορικής αλήθειας. Η ιστορική εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει κρίσιμο και αποφασιστικό ρόλο στην καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης των νέων ανθρώπων και να αποτελέσει ανασχετικό φραγμό στην ξενοφοβία, το μίσος, τη μισαλλοδοξία και την εθνική και πολιτισμική περικοπή. Τη δημοκρατική κουλτούρα των νέων πολιτών στις παρούσες συνθήκες μορφοποιεί ένα σύνολο δεξιοτήτων, που αναπτύσσονται με την ιστορική εκπαίδευση, όπως η ενσυναίσθηση, η ανάγκη τεκμηρίωσης, η κατανόηση, ο σεβασμός και η ανεκτικότητα της πολιτισμικής ετερότητας, το αίσθημα ευθύνης, η ανάλυση και κριτική κατανόηση των διαφορετικών οπτικών απέναντι στο ίδιο γεγονός, η ανακάλυψη της λογικής αλληλουχίας των συμβάντων, η αποδόμηση της ρητορικής της προπαγάνδας, η αξιολόγηση βάσει λογικών κριτηρίων και τεκμηριωμένων επιχειρημάτων, η κριτική επεξεργασία στερεοτύπων και προκαταλήψεων κτλ.» (ΙΕΠ, Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας, 2018)

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

8. Επαναπροσδιορισμός της έννοιας της εθνικής ταυτότητας και ένταξή της στη δημοκρατική κουλτούρα

«Η διδασκαλία της ιστορίας στοχεύει επιπλέον στην καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας, δηλαδή του αισθήματος του συνανήκειν σε μια εθνική κοινότητα, η οποία έχει διαμορφωθεί μέσα από μακρόχρονες ιστορικές διαδικασίες. Βασικός στόχος είναι η ανάπτυξη της κριτικής συλλογικής αυτογνωσίας, ώστε οι μαθητές/τριες να κατανοούν το παρόν μέσα στο οποίο ζουν και το περιεχόμενο της εθνικής τους ταυτότητας – να είναι σε θέση δηλαδή να αντιληφθούν ότι η εθνική τους ταυτότητα και η συγκρότησή της έχουν ιστορία. **Καθιστά την εθνοτική, θρησκευτική, γλωσσικά και γενικά πολιτισμική ποικιλότητα συμβατή με την εθνική συλλογική συνείδηση [...]** Η διδασκαλία της ιστορίας έχει, επομένως, ως κύριο στόχο να καλλιεργήσει μια πλουραλιστική και ανεκτική εθνική ταυτότητα, η οποία θα είναι απαλλαγμένη από μισαλλοδοξία και ξενοφοβία»

(ΙΕΠ, Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας, 2018)

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

9. Καλλιέργεια ανθρωπιστικών αξιών

«Η ανάδειξη και μελέτη, εξάλλου, του πολυπολιτισμικού και διαπολιτισμικού χαρακτήρα των κοινωνιών του παρελθόντος - είτε πρόκειται για περιόδους ειρηνικής συνύπαρξης είτε για φάσεις σύγκρουσης - μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση θετικών στάσεων απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα. Με αυτό τον τρόπο, στοχεύουμε στη διαρκή κριτική επεξεργασία και αναίρεση στερεοτύπων και προκαταλήψεων, εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών, κοινωνικών, έμφυλων, πολιτικών και πολιτισμικών. Κάτι τέτοιο δεν σημαίνει ότι πρέπει να αποσιωπώνται ή να υποβαθμίζονται οι διαφορές και οι ιστορικές συγκρούσεις μεταξύ των λαών ή να μην προσεγγίζονται τα επίμαχα και τραυματικά ιστορικά γεγονότα. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριές τους οφείλουν να τις αναδεικνύουν, να τις διαχειρίζονται με υπευθυνότητα και επαρκή γνώση, να τις αναλύουν και να τις κατανοούν με ψυχραιμία και μεθοδικότητα, αποφεύγοντας την εθνικιστική ή λαϊκιστική ρητορεία, όπως και τον ιδεολογικό δογματισμό» (ΙΕΠ, 13
Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας, 2018)

Σε όλες σχεδόν τις συνεντεύξεις
εγείρονται ζητήματα απολύτως
συμβατά με το πνεύμα του ΠΣ:
Πώς δοκιμάζεται ο ηθικός
κώδικας, οι εσωτερικές
αντιστάσεις, το ψυχολογικό
σύμπαν, οι ανθρώπινες σχέσεις,
το αίσθημα της αξιοπρέπειας;
Πώς λειτουργούν οι άνθρωποι
μέσα σε καταστάσεις ακραίας και
παράλογης βίας, καταδίωξης,
πείνας, θανάτου, εκτοπισμού,
εξαθλίωσης και εξευτελισμού,
όπως η Κατοχή και τα
στρατόπεδα συγκέντρωσης;

Βάσω Κατράκη, Αθήνα 1944,
ξυλογραφία

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

10. Λειτουργική ένταξη των ιστορικών πηγών στη διδασκτική- μαθησιακή διαδικασία

- Όχι ως διακοσμητικών-επιβεβαιωτικών της ιστορικής αφήγησης, όπως συμβαίνει μέχρι τώρα, αλλά ως πρωτογενών εργαλείων άσκησης δεξιοτήτων ιστορικού γραμματισμού, έρευνας, αναζήτησης πληροφοριών, διερεύνησης των στάσεων και των αξιών των ανθρώπων και των κοινωνικών του παρελθόντος, προβληματισμού για το τότε και το σήμερα.
- Οι ιστορικές πηγές από εργαλεία εμπέδωσης προκατασκευασμένων ιστορικών αναπαραστάσεων γίνονται μέσα ανακαλυπτικής μάθησης, κριτικής επεξεργασίας και αναστοχασμού.

Θεωρητικά και μεθοδολογικά χαρακτηριστικά του νέου Π.Σ.

11. Διεπιστημονικότητα- διαθεματικότητα

Ολιστική προσέγγιση του παρελθόντος: διεπίδραση της ιστορίας αφενός με τις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες, όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η κοινωνική ανθρωπολογία, η χημεία, η ιατρική, η δημογραφία, η στατιστική, τα οικονομικά και αφετέρου με την τέχνη, ειδικά όταν αυτή εμπνέεται από οριακές καταστάσεις και διαχειρίζεται τα ψυχικά τραύματα με τους δικούς της εκφραστικούς κώδικες

Εισαγωγή στην προβληματική της ιστορικής μνήμης
Εισαγωγή στην προβληματική της ιστορικής μνήμης

13. Εισαγωγή στην ερευνητική-μαθησιακή διαδικασία της προφορικής ιστορίας

Η διδακτική αξία της Π.Ι. είναι μεγάλη:

1. ως μέθοδος έρευνας με συνεντεύξεις με ανθρώπους του οικείου περιβάλλοντος
2. ως μια ιδιαίτερη μορφή ιστορικής πηγής
3. ως ένα συναρπαστικό για τα παιδιά κάθε ηλικίας αφηγηματικό είδος, το οποίο οδηγεί στον εξανθρωπισμό της ιστορίας, καθώς φωτίζει τις επιπτώσεις που επιφέρουν στις ζωές απλών ανθρώπων τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα.

Γ. Μεθοδολογική προσέγγιση του
προγράμματος «Μνήμες από την
Κατοχή στην Ελλάδα»

υπάρχει διδακτικός χρόνος;

Γ. Μεθοδολογική προσέγγιση του
προγράμματος «Μνήμες από την
Κατοχή στην Ελλάδα»

υπάρχει ενδιαφέρον
από εκπαιδευτικούς
και μαθητές;

Μπορεί να μετασχηματιστεί σε
εκπαιδευτικό το πρόγραμμα
ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ με όρους
ερευνητικής και ανακαλυπτικής
μάθησης και ενσυναισθητικής
κατανόησης;

Το ιστορικό ερώτημα

✓ Όσο πιο ερεθιστικό και προκλητικό είναι το ερώτημα, τόσο πιο δραστήριοι και ευρηματικοί γίνονται οι μαθητές

- ✓ «Πώς επιβίωναν οι άνθρωποι στην Αθήνα την περίοδο της Κατοχής;»,
- ✓ «Με ποιους τρόπους τα μικρά παιδιά βοηθούσαν στην αντίσταση;», «
- ✓ Είναι δυνατό σε μια περίοδο ανθρώπινης εξαθλίωσης και θανάτου, όπως η Κατοχή, να διατηρήσει κανείς την αξιοπρέπειά του και επιδείξει αλληλεγγύη προς τους συνανθρώπους του;»,
- ✓ «Πώς βίωνε ένας νέος άνθρωπος τις συνθήκες της Κατοχής και τις πολιτικές που εφαρμόζαν οι κατακτητές;»
- ✓ «Ποιοι Έλληνες συνεργάζονταν με τις κατοχικές δυνάμεις; Για ποιους λόγους; Με ποιους τρόπους; Πώς αντιμετωπίζονταν από τους συμπολίτες τους;»

Έρευνα σε πολυτροπικό και πολυπρισματικό υλικό

- Όχι μόνο στις συνεντεύξεις, αλλά σε ιστοριογραφικά κείμενα, σε ποικίλες γραπτές πηγές (π.χ. δημοσιεύματα εφημερίδων, προκηρύξεις, διαταγές των κατοχικών δυνάμεων, απομνημονεύματα επιζησάντων), στην τέχνη, στα ντοκιμαντέρ, σε χάρτες, στατιστικούς πίνακες κτλ.

Επιχειρηματολογία και τεκμηρίωση με βάση $\neq$ τις ιστορικές πηγές

ενάντια στις θεωρίες
συνομωσίας, ιστορικός
αναθεωρητισμός με σημείο
αιχμής την αποδόμηση του
Ολοκαυτώματος και γενικά
την ιστορική
«αποκατάσταση» του
φασισμού και του ναζισμού

- *Τι έγινε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Bergen Belsen?*
- *Διαπράχθηκαν εγκλήματα από τους ναζί;*
- *Πώς φέρονταν στους κρατουμένους; Γιατί;*
- *Υπήρχαν σχέδια εξόντωσης;*
- *Μπορείτε να διασταυρώσετε τις πληροφορίες που δίνει ο αφηγητής στη συνέντευξή του;*

Οι αρχές της Διδακτικής της Ιστορίας συναντούν τις αρχές του ψηφιακού γραμματισμού

- ▶ Ο ιστότοπος ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ συνιστά ένα έγκυρο, ελεγμένο και ελεγχόμενο ψηφιακό περιβάλλον μάθησης
- ▶ προσφέρει στους εκπαιδευτικούς μεγάλη ελευθερία επιλογών στην έρευνα, στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων (διαφοροποιημένη διδασκαλία και εξατομικευμένη μάθηση ανάλογα με το πολιτισμικό περιβάλλον του σχολείου και τα ενδιαφέροντα των παιδιών)

Οι αρχές της Διδακτικής της Ιστορίας συναντούν τις αρχές του ψηφιακού γραμματισμού

- ▶ για τους μαθητές είναι ένα υβριδικό περιβάλλον ιστορικού αρχείου, στο οποίο μπορούν, εκτός των άλλων, να ερευνήσουν, να ανακαλύψουν, να διασταυρώσουν και να συμπληρώσουν πληροφορίες κάνοντας αναζήτηση στα περιεχόμενα των συνεντεύξεων με λέξεις-κλειδιά, όπως ονόματα, τοπωνύμια, γεγονότα κτλ.
- ▶ Π.χ. Βάζοντας τη λέξη «Χαϊδάρι» η αναζήτηση παράγει 8 αποτελέσματα, παραπέμπει δηλαδή σε 8 συνεντεύξεις, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν σε μια εργασία με θέμα «Συνθήκες κράτησης στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου» ή «Περιμένοντας την εκτέλεση στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου» ή με τη μορφή ενσυναισθητικού ερωτήματος «Πώς βίωναν οι άνδρες και οι γυναίκες την κράτησή τους στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου»

Αρχική σελίδα Έξοδος | DE | EL

Προσωπικός φάκελος συνεντεύξεων

Θησαυρός

Αναζήτηση στο Αρχείο

Χαϊδάρι

ΦΥΛΟ

ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ

ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ

Σαββατιανού-Γεωργαντά, Ελένη

Εμπειρία: Στρατόπεδο συγκέντρωσης,
Αντίσταση
Διάρκεια: 2 h 25 min

+ translation for el.segment_hits is missing: 27

Κοέν, Ζοζέφ

Εμπειρία: Διαφυγή, Καθημερινότητα, Διώξεις
Εβραίων
Διάρκεια: 1 h 45 min

+ translation for el.segment_hits is missing: 4

Σκαλτσάς, Νίκος

Εμπειρία: Στρατόπεδο συγκέντρωσης
Διάρκεια: 1 h 46 min

+ translation for el.segment_hits is missing: 7

Κόκκινος, Λουκάς

Εμπειρία: Στρατόπεδο συγκέντρωσης,
Αντίσταση
Διάρκεια: 2 h 54 min

Λοχοβίτης, Λάμπης

Εμπειρία: Καθημερινότητα, Αντίσταση,
Αντίποινα και εκτελέσεις
Διάρκεια: 3 h 21 min

Πατρίκιος, Τίτος

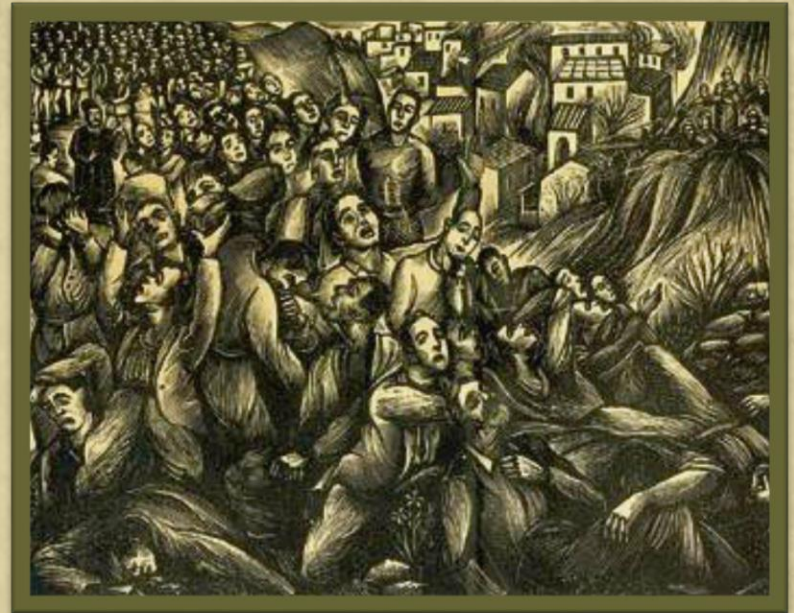
Εμπειρία: Αντίσταση
Διάρκεια: 3 h 12 min

+ translation for el.segment_hits is missing: 1

Σχήμα πριν-κατά-μετά

Ιδανικό για:

- ❖ την «ισορροπημένη» διαχείριση ακραία τραυματικών ιστορικών γεγονότων και βιωμάτων, όπως τα βασανιστήρια, οι εκτελέσεις, η βιομηχανοποιημένη εξόντωση στα ναζιστικά κρεματόρια, η απώλεια αγαπημένων προσώπων,
- ❖ την εισαγωγή της προβληματικής της μνήμης και την μεταμνήμης του ιστορικού τραύματος και της ατομικής και συλλογικής του διαχείρισης.

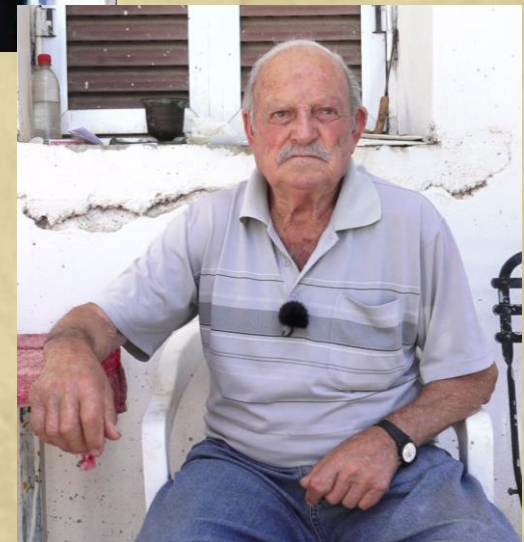
Ησφαγή στα Καλάβρυτα
Ξυλογραφία άγνωστου καλλιτέχνη

Ενσυναίσθηση: ναι, αλλά...

κίνδυνος
δαιμονοποίησης
του γερμανικού
έθνους

Συνεξέταση των
«εξαιρέσεων»

Κίνδυνοι από την έκθεση των μαθητών στη βία και τη φρίκη

1. πρόκληση ψυχικών τραυμάτων
2. ο τρόμος και γενικά η ισχυρή συγκίνηση ή η συναισθηματική ταύτιση παραλύει τη σκέψη, απεργάζεται τη λογική κατανόηση και την εμβάθυνση στο ιστορικό γεγονός
3. η υπερέκθεση στον τρόπο επιφέρει εθισμό στη βία και τελικά αναισθητοποίηση
4. η βία και ο πόνος είναι το ιστορικό πεπρωμένο της ανθρωπότητας
5. να μην θεωρηθεί το γεγονός πιστευτό

Πολλαπλή εστίαση

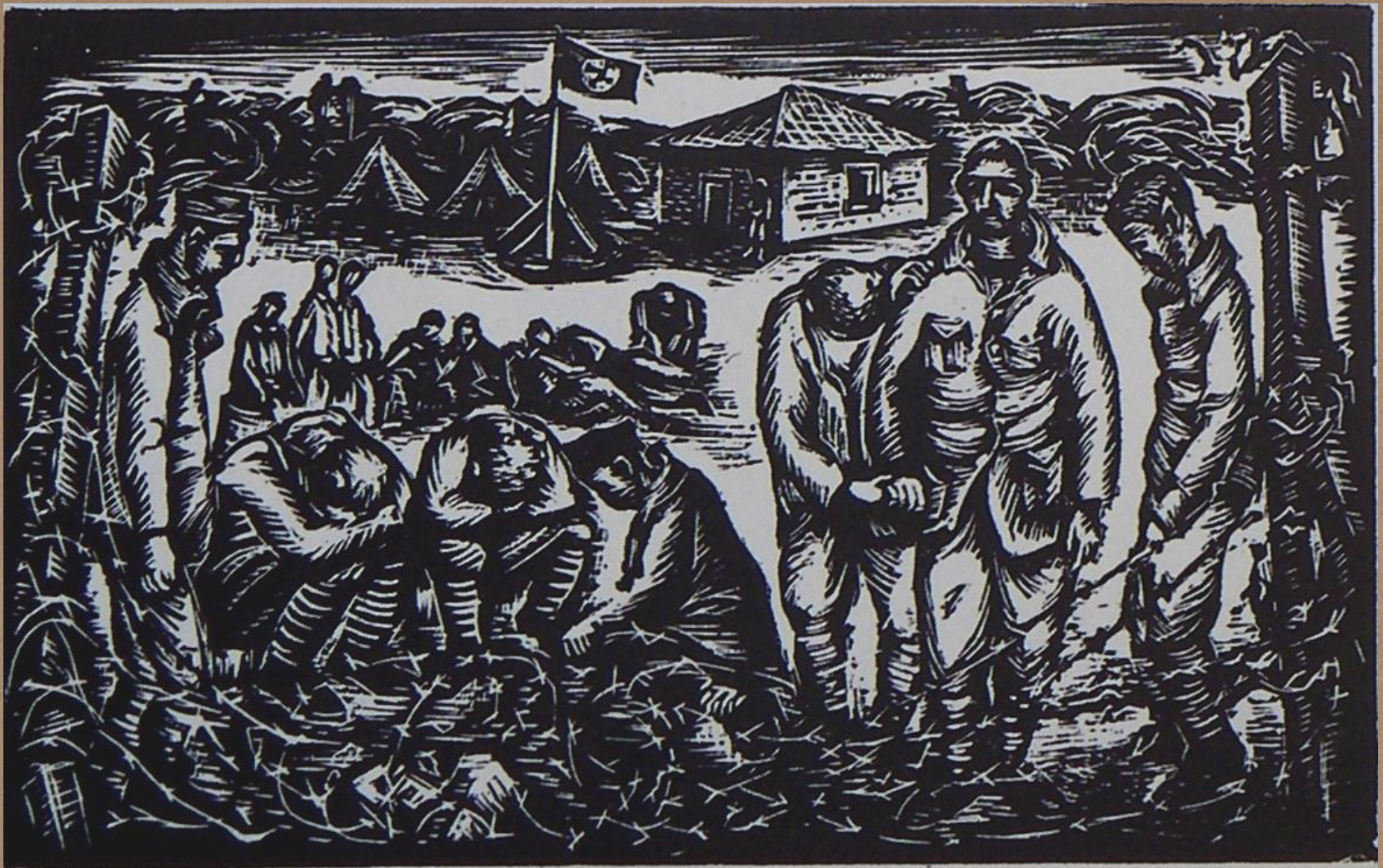
- μεγάλη εικόνα (παγκόσμιο περιβάλλον του πολέμου),
- περιφερειακό και εθνικό πλαίσιο,
- τοπικότητα,
- οικογενειακό περιβάλλον,
- μορφωτικό επίπεδο,
- κοινοτικό περιβάλλον,
- κουλτούρα,
- πολιτικο-ιδεολογικές παράμετροι,
- κοινωνικό φύλο

Ζητήματα δεοντολογίας και νομικής προστασίας

**Ονόματα
δωσιλόγων,
ταγματасφαλιτών,
καταδοτών;**

Είναι οι Έλληνες
εκπαιδευτικοί έτοιμοι
για ένα τέτοιο project?

Vasso Katraki, *Concentration camp*, woodcut

“In Vasso ‘s way of expression heroism contains a very human endurance, the will to struggle accepts the need of sacrifice from the beginning, glory contains pain and force the fall” (Eleni Vakalo)